

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

شماره ثبت ۱۶۷
شماره ۲

دانشگاه امام صادق (علیه السلام)

دانشکده معارف اسلامی و حقوق

پایان نامه دوره کارشناسی ارشد حقوق (گرایش حقوق جزا)

تحلیل فقهی حقوقی جرم محاربه و افساد

فی الارض

۱۳۸۰ / ۱۰ / ۲۶

۱۶۱۹۹

طه محمدی

از اطلاعات دادگستران
سازمان اسناد و کتابخانه ملی
جمهوری اسلامی ایران

استاد راهنما:

آیت ا... سید حسین مصطفوی

زمستان ۱۳۷۹

۳۹۲۱۱

دانشگاه امام صادق (علیه السلام)

دانشکده معارف اسلامی و حقوق

پایان نامه دوره کارشناسی ارشد حقوق (گرایش حقوق جزا)

تحلیل فقهی حقوقی جرم محاربه و افساد فی الارض

016188

طه محمدی

استاد راهنما:

آیت ا... سید حسین مصطفوی

استاد مشاور:

دکتر سپهوند

زمستان ۱۳۷۹

کلیه حقوق اعم از چاپ و تکثیر، نسخه برداری،
ترجمه، اقتباس و... از این پایان نامه کارشناسی ارشد
برای دانشگاه امام صادق علیه السلام محفوظ است. نقل
مطالب با ذکر مأخذ بلامانع است.

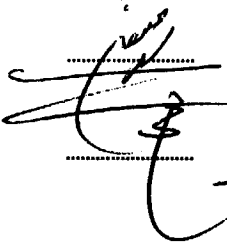
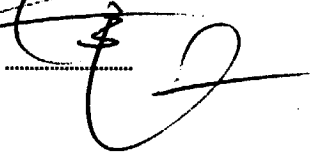
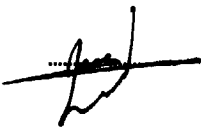
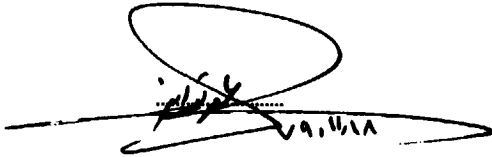
تأییدیه اعضای هیأت داوران حاضر در جلسه دفاع از پایان نامه کارشناسی ارشد

اعضای هیأت داوران نسخه نهایی پایان نامه آقای طه محمدی کرد : ۷۲۳۹۶۵۴۰

تحت عنوان :

" تحلیل فقهی _ حقوقی جرم محاربه و افساد فی الارض "

را از نظر شکل و محتوی بررسی نموده و پذیرش آنرا برای تکمیل درجه کارشناسی ارشد پیوسته پیشنهاد می کنند .

محل امضاء	رتبه علمی	نام و نام خانوادگی	اعضای هیأت داوران
		آیت الله سید حسین مصطفوی	۱) استاد راهنما:
		دکتر امیر خان سپه وند	۲) استاد مشاور :
		آقای علی عباس حیاتی	۳) نماینده شورای تحصیلات تکمیلی دانشکده :
			۴) اساتید ناظر :
			۱) دکتر علی نجفی توانا
			۲) .....

تقدیم به پدر بزرگوارم که وجودم فدای اوست. پدری که
با عمل خود نه با حرف زندگی حقیقی را بر من معنا کرد.
تقدیم به همسر فداکارم که در طول این مدت زحمات
زیادی را به دوش کشید.

هکیده :

یکی از حدود الهی، حد محاربه و افساد فی الأرض است و آن اجرای یکی از چهار مجازات زیر می باشد :

۱ - قتل ۲ - صلب (سه روز زنده به دار آویختن) ۳ - قطع دست و پای مخالف ۴ - تبعید
حلاک و مبنای اجرای یکی از چهار مجازات مذکور، آیه ۳۳ سوره مبارکه مائده می باشد «إِنَّمَا جَزَاءُ الَّذِينَ يُحَارِبُونَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَيَسْعَوْنَ فِي الْأَرْضِ فَسَاداً أَنْ يُقَتَّلُوا أَوْ يُصَلَّبُوا أَوْ تُقَطَّعَ أَيْدِيهِمْ وَأرجلهم من خلافٍ أَوْ يُنْفَوْا مِنَ الْأَرْضِ ...». همانا مجازات کسانی که با خدا و رسول او مقاتله و جنگ می کنند این است که یا کشته شوند یا به صلیب کشیده شوند، یا دست و پای آنها از طرف مخالف قطع شود یا تبعید گردند ....

مطابق روایات و آراء فقهاء محارب کسی است که به قصد ایجاد رعب و وحشت در مردم دست به اسلحه ببرد و از این طریق مرتکب افساد در روی زمین گردد. اما قانونگذار ما از ماده ۱۸۶ قانون مجازات اسلامی تا ماده ۱۸۸ این قانون و برخی از مواد قانون تعزیرات سال ۷۵، قانون مجازات جرائم نیروهای مسلح و برخی مواد دیگر، تعریف فقهاء و ائمه معصومین در مورد محارب را نادیده گرفته است. قانونگذار در برخی از این مواد جرم بغی، یعنی قیام در برابر حکومت اسلامی را با جرم محاربه یکسان تلقی نموده و مجازات محارب را مشمول این جرائم دانسته است، در حالی که این افراد شرایط محارب را نداشته اند.

در مورد اینکه آیا قاضی در اجرای یکی از مجازات چهارگانه مختار است و یا می بایست به تناسب و میزان جنایتی که محارب در حین ارتکاب عمل محاربه، حکم صادر نماید باید عرض شود که به علت تناسب مجازات با جرم و اصل شرعی و عقلی و عدالت و انصاف و نیز روایات صحیح، با نظر صدور حکم به تناسب و میزان جنایت مرتکب شده، صحیح می باشد.

کلید واژه : محاربه، افساد، سلاح، بغی، حکومت، فقه، حقوق موضوعه.

النبتة :

إنَّ مِنْ حُدُودِ اللَّهِ، حَدَّ المَحَارِبِ وَ الإِفْسَادِ فِي الأَرْضِ وَ تَلِكِ اِقَامَةِ إِحْدَى مِنْ عِقُوبَةِ التِّي

نَشِيرِبَهَا :

١ - القتل ٢ - الصلب ٣ - قطع اليد و الرجل من خلاف ٤ - النفي

كانت آية الشريفة ٣٣ مِنْ سُورَةِ المَبَارَكَةِ المَائِدَةِ، حِجَّةً اِقَامَةَ اِحْدَى مِنْ تَلِكِ الحُدُودِ عَلَي المَحَارِبِ «أَمَّا جِزَاءُ الَّذِينَ يُحَارِبُونَ اللَّهَ وَ رَسُولَهُ وَ يَسْعَوْنَ فِي الأَرْضِ فَسَاداً أَنْ يُقْتَلُوا أَوْ يُصَلَّبُوا أَوْ تُنَطَّعَ أَيْدِيهِمْ وَ أَرْجُلُهُمْ مِنْ خِلَافٍ ...».

حَسَبَ رِوَايَاتِ المَوْجُودَةِ وَ الأَرَاءِ الفُقَهَاءِ، المَحَارِبِ هُوَ كَلٌّ مِّنْ جَرَّدِ السِّلَاحِ لِإِخَافَةِ النَّاسِ وَ يُفْسِدُ فِي الأَرْضِ بِالإِرْعَابِ النَّاسِ. لَكِنِ فِي تَحْدِيدِ المَحَارِبِ، المَقْتَنُّ فِي الحُقُوقِ المَوْضُوعَةِ لَمْ يُلَاحِظْ تَحْدِيدُ الفُقَهَاءِ وَ الأُتَمَّةِ المَعْصُومِينَ عَلَيْهِمُ السَّلَامِ. مِثَالِ لِهَذَا، المَوَادِّ ١٨٦، ١٨٧، ١٨٨ مِنْ قَانُونِ العِقُوبَةِ الإِسْلَامِيَّةِ المَصُوبِ فِي سَنَةِ ١٣٧٥ هـ.ش، بَعْضُ المَوَادِّ مِنْ قَانُونِ التَّعْزِيرِ المَصُوبِ فِي سَنَةِ ١٣٧٥ هـ.ش، قَانُونِ العِقُوبَةِ الجَرَائِمِ القَوَاةِ المُسَلَّحَةِ وَ بَعْضُ المَوَادِّ الأُخْرَى. المَقْتَنُّ فِي بَعْضِ مِنْ هَذِهِ المَوَادِّ - قَدْ لَاحِظَ فَعَلَ البَغْيِ (الخروج على الحكومة الإسلامية) وَ فَعَلَ المَحَارِبِ بِشَكْلِ وَاحِدٍ وَ أَقَامَ لِكُلِّ هَذِهِ الأَفْعَالِ حُدَّ المَحَارِبِ.

مَسْأَلَةُ الأُخْرَى وَ هِيَ اِخْتِبَارُ القَاضِي فِي صُدُورِ الحُكْمِ بِإِحْدَى تَلِكِ الحُدُودِ المَذْكُورَةِ فِي آيَةِ الشَّرِيفَةِ ٣٣ مِنْ سُورَةِ المَبَارَكَةِ المَائِدَةِ، أَوْ صُدُورِ الحُكْمِ عَلَي حَسَبِ جِنَايَةِ المَحَارِبِ حِينَ يُحَارِبُ. عَلَي دَلِيلِ تَنَاسُبِ العِقُوبَةِ مَعَ الجَرَائِمِ وَ اصْلِ الشَّرْعِيِّ وَ العَقْلِيِّ وَ العَدَالَةِ وَ الإِنصَافِ وَ أَيْضاً الرِوَايَاتِ الصَّحِيحَةِ، صُدُورِ الحُكْمِ عَلَي حَسَبِ جِنَايَةِ المَحَارِبِ، يَكُونُ أَصَحَّ مِنْ اِخْتِبَارِ القَاضِي بِأَيِ نَحْوٍ كَانَتِ المَحَارِبِ.

مفتاح الكلمة : المحاربة، الإفساد، السلاح، البغي، الحكومة، الفقه، حقوق الموضوعة.

فهرست عناوین

صفحه	عنوان
۱.....	مقدمه:
فصل اول: کلیات جرم مباربه و افساد فی الارض	
بخش اول: تعاریف	
۵.....	گفتار اول: تعریف لغوی مباربه و افساد فی الارض
۵.....	مبحث اول: مباربه
۸.....	مبحث دوم: افساد فی الارض
۱۰.....	گفتار دوم: تعریف اصطلاحی مباربه و افساد فی الارض
۱۰.....	مبحث اول: دیدگاه فقهاء اسلامی
۱۳.....	مبحث دوم: دیدگاه مقوق موضوعه
بخش دوم: منابع جرم مباربه و افساد فی الارض	
۱۵.....	گفتار اول: آیات و روایات
۱۵.....	مبحث اول - قرآن
۱۷.....	مبحث دوم - سنت
۲۲.....	گفتار دوم: رابطه مباربه با افساد فی الارض
۲۳.....	مبحث اول - ادله قائلین به استقلال عنوان مفسد در مقابل مبارب
۲۷.....	مبحث دوم - ادله قائلین به استقلال عنوان مفسد در مقابل مبارب
۳۲.....	گفتار سوم: بغی و مجازات باغی در متون فقهی
۳۲.....	مبحث اول - بغی چیست و باغی کیست؟
۳۸.....	مبحث دوم - مجازات باغی
۴۰.....	مبحث سوم - وجوه افتراق بین مبارب و باغی
فصل دوم: بررسی تطبیقی جرم مباربه و افساد فی الارض	

بخش اول: مبارزه و افساد فی الارض از دیدگاه فقه امامیه

- گفتار اول: ارکان تشکیل دهنده جرم مبارزه و افساد فی الارض ۴۳
- مبحث اول- رکن قانونی ۴۳
- مبحث دوم- رکن مادی ۴۴
- مبحث سوم- رکن معنوی ۵۰
- گفتار دوم: راههای ثبوت جرم مبارزه و افساد فی الارض ۵۳
- مبحث اول- اقرار ۵۳
- مبحث دوم- شهادت یا بینة ۵۵
- مبحث سوم- علم قاضی ۵۸
- گفتار سوم: مجازات مبارز و مفسد فی الارض ۶۱
- مبحث اول- انواع مجازاتها و کیفیت اجرای آنها در جرم مبارزه و افساد فی الارض ۶۱
- مبحث دوم- کیفیت صدور حکم مبارز و مفسد فی الارض ۷۴
- مبحث سوم- موارد سقوط مجازات مبارز و مفسد فی الارض ۸۰
- گفتار چهارم: همکاری در جرم مبارزه و افساد فی الارض ۸۴
- مبحث اول- مشارکت در جرم مبارزه و افساد فی الارض ۸۴
- مبحث دوم- معاونت در جرم مبارزه و افساد فی الارض ۸۵
- بخش دوم: مبارزه و افساد فی الارض از دیدگاه مقوق موضوعه
- گفتار اول: ارکان تشکیل دهنده جرم مبارزه و افساد فی الارض ۸۷
- مبحث اول- عنصر قانونی ۸۷
- مبحث دوم- عنصر مادی ۸۹
- مبحث سوم- عنصر معنوی ۹۲
- گفتار دوم: راههای ثبوت جرم مبارزه و افساد فی الارض ۹۵

۹۵	.....	مبحث اول- اقرار
۹۶	.....	مبحث دوم- شهادت
۹۸	.....	مبحث سوم- علم قاضی
۱۰۰	.....	گفتار سوم: مجازات مکارب و مفسد فی الارض
۱۰۰	.....	مبحث اول- انواع مجازاتها و کیفیت اجرای آنها
۱۰۵	.....	مبحث دوم- کیفیت صدور حکم مکارب و مفسد فی الارض
۱۰۶	.....	مبحث سوم- موارد سقوط مجازات مکارب و مفسد فی الارض
		بخش سوم: ایرادات موجود در حقوق موضوعه
		گفتار اول: قانون مجازات اسلامی سال ۱۳۷۰ و تعزیرات سال
۱۰۸	.....	۱۳۷۵
۱۰۸	.....	مبحث اول- قانون مجازات اسلامی سال ۱۳۷۰
۱۱۳	.....	مبحث دوم- قانون تعزیرات سال ۱۳۷۵
		گفتار دوم: قانون مجازات جرائم نیروهای مسلح سال ۱۳۷۱
۱۱۸	.....	و سایر قوانین در حقوق موضوعه
۱۱۸	.....	مبحث اول- قانون مجازات جرائم نیروهای مسلح ۱۳۷۱
۱۲۹	.....	مبحث دوم- سایر قوانین
۱۳۲	.....	فلاصه و نتیجه گیری

مقدمه :

همانطور که می‌دانیم یکی از حدود الهی، که قرآن کریم به آن اشاره داشته است و نیز اکثر فقهاء شیعه، در مبحث حدود در تألیفات خود به آن پرداخته‌اند، حد محاربه و افساد فی الارض می‌باشد. اگر چه حدود الهی تعطیل بردار نیست و باید اقامه شود و به فرموده رسول اکرم (ص): «حَدٌّ يَقَامُ لِلَّهِ فِي الْأَرْضِ أَفْضَلُ مِنْ مَطَرٍ أَرْبَعِينَ صَبَاحًا» یعنی حدی که به خاطر خداوند متعال در روی زمین اقامه شود مفیدتر و بهتر از بارش ۴۰ شبانه روز باران می‌باشد، اما متأسفانه به علت تصرف غاصبانه حکومت، توسط غاصبینی چون سلاطین و خلفا به ظاهر مسلمان یا غیرمسلمان، بسیاری از حدود الهی از جمله محاربه و افساد فی الارض مورد توجه و اقامه واقع نشده‌اند.

با تعمق در قوانین کیفری اسلام، و با تأمل در فلسفه عمیق اجرای مجازات‌های اسلامی - اعم از حدود یا تعزیرات - به روشنی در می‌یابیم که در وضع و تشریح اینگونه قوانین، انسان و ارزشهای والای انسانی، پیش از هر چیز دیگر، مطرح و مدنظر بوده است. و دوشادوش آن، استقرار آرامش و امن و امان در جامعه، و تأمین رفاه و اطمینان افراد و اصناف و طبقات مختلف مردم و اعتماد عمومی مطرح بوده است. از این روست که می‌بینیم قوانین کیفری اسلام، با نظمی شگرف و دامنه‌ای گسترده، تمام روابط انسانی و اعمال و رفتار و کنش‌ها و واکنش‌های انسانها را در نظر گرفته و برای هر یک، قانون و مقرراتی شایسته و در خور، تنظیم و تدوین کرده است.

پس از پیروزی انقلاب کبیر اسلامی در ایران در سال ۱۳۵۷ و تشکیل حکومت اسلامی در قرن بیستم به رهبری امام خمینی (ره) و با تغییر و تنظیم قوانین، مطابق احکام اسلامی، نظیر «قانون حدود و قصاص و سیاست» و سایر قوانین موضوعه، سعی در اجرای حدود الهی شد. که از جمله می‌توان به «حد محاربه و افساد فی الارض»، اشاره کرد. چنانچه در قانون «مجازات اسلامی مصوب ۱۳۷۰» ماده ۱۴ و نیز مواد متعددی در قانون «تعزیرات سال ۱۳۷۵» و «نیروهای مسلح» و سایر قوانین موضوعه، به آن اختصاص داده شده است.

اهمیت موضوع در اینجا است که با وجود تطبیق برخی مواد و تعاریف در قوانینی که ذکر شد با موازین فقهی و اسلامی، متأسفانه در پاره‌ای مواد «در قانون مجازات اسلامی» و تعزیرات و سایر قوانین در خصوص محارب و محاربه و حد آن، این تطبیق مشاهده نمی‌شود چنانکه از تعریف محاربه و افساد فی الارض عدول کرده و تعدی نموده است.

این اشتباه قانونگذار جمهوری اسلامی ایران و عدول از تعریف فقهاء و حتی خود قانونگذار در تشخیص مصادیق محارب، باعث توجه و در نتیجه تحقیق در علت این اشتباه شد که به صورت رساله‌ای مختصر تهیه گردید. این تحقیق به دو فصل کلیات و بررسی تطبیقی محاربه و افساد فی الارض تقسیم شده که هر فصل به بخش‌های مختلف و هر بخش به چند گفتار و هر گفتار به چند مبحث تقسیم بندی گردید.

در فصل اول اشاره‌ای به تعاریف فقهاء و قانونگذار ما و نیز برخی حقوقدانان و نیز منابع

جرم محاربه و افساد فی الارض و بررسی عنوان بغی و مقایسه آن با عنوان محاربه، خواهیم داشت.

در فصل دوم نیز به بررسی تطبیقی این جرم از دیدگاه فقه امامیه و حقوق موضوعه به طور تفصیل می پردازیم. و در آخر این فصل نیز به موارد عدم رعایت موازین فقهی در حقوق موضوعه با بررسی مواد مربوطه، خواهیم پرداخت.

در اینجا ضروری است که از زحمات تمام مسئولین دانشگاه، خصوصاً حضرت آیت الله مهدوی کنی که حق پدری و استادی برگردن همه ما دانشجویان دارند و نیز از زحمات استاد فقیه و گرانقدر آیت ... سید حسین مصطفوی دامه برکاته که استاد راهنمای اینجانب بوده اند و همچنین از زحمات جناب آقای دکتر سپهوند استاد عزیزم که استاد مشاور اینجانب بوده اند تقدیر و تشکر نمایم.

فصل اول

كليات جرم محاربه و افساد
فى الارض